
Бех В. П. Матрица рыночных отношений: от идеи к теории и практики.

В статье анализируется совокупность общественных отношений, которые образуют современный рынок. На основе введения в систему двух координатных векторов (состояние личности, которая находится в репродуктивном, адаптивном и креативном состояниях; состояние общества, которое находится в стагнации или развивается по линейным законам, или непредсказуемо) создается координатная сетка из 9 таксонов. Каждому сегменту рынка присущ «свой климат» и «свои требования» к поведению фирмы. Рационально обоснованное движение по матричному полю позволяет фирмам обеспечить выигрыш в конкурентной борьбе и выживание.

Ключевые слова: рынок, личность, общество, фирма, социальный организм фирмы, таксон, рыночные отношения, идеология, ценности.

Bekh V. P. Matrix of market relations: from the idea to the theory and practice.

Analyzes the combination of social relations, forming modern market. The introduction of two coordinate vectors: a) state of the personality, being in the reproductive, adaptive and creative states and b) state of society, being in the state of stagnation or developing randomly or according to linear laws, serves the basis for the formation of the coordinate grid with nine taxons. Each market segment has its own «climate» and «requirements» for firm behaviour. Rationally proved movement across matrix field helps the firms win the competition and survive.

Keywords: market, personality, society, firm, social organism of firm, taxon, market relations, ideology, values.

Луценко Н. Ю.

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ТЕМПОРАЛЬНО-ЧАСОВОГО ВИМІРУ МЕРЕЖЕВОГО ПРОСТОРУ

У статті актуалізовано питання темпорально-часового континууму в рамках вивчення мережевого простору. У дослідженні було здійснено спробу зіставлення категорії часу та темпоральності, авторського визначення поняття «темпорально-часовий континуум». Розглянуто також часовий вимір вивчення простору мережевих взаємодій сучасного світу на природному, біологічному, соціальному, технологічному і семантичному рівнях; висвітлено питання антропологічних характеристик темпорального сприйняття дійсності. Акцентовано увагу на модальності часового вектору в рамках так званого «прискорення часу» сьогодення.

Ключові слова: час, темпоральність, «прискорення часу», мережевий простір.

Темпорально-часова проблематика простору мережевих взаємодій Всесвіту сьогодні значно актуалізується в умовах так званого «прискорення часу», соціальної атомізації, віртуалізації дій і процесів та сучасних наукових досягнень хроногенетики і хронобіології.

Враховуючи актуальність цієї проблематики, її вивченням займалися багато відомих дослідників, серед яких можна назвати Демокріта, Фалеса, Епікура, Анаксимандра, І. Ньютона, Г. Ляйбніца, М. Лобачевського, Р. Декарта, Д. Дідро, А. Ейнштейна, Р. Вальда, В. Прасолова, В. Болтянського, Є. Подольську, М. Гайдеггера, С.П. Щербу та ін.

Підходи до вивчення «некерованого» нового світу за мережевим принципом запропоновано в працях Е. Гідденса, У. Бека, Ж. Бодрійяра, Ю. Габермаса, М. Кастельса, С. Вассермана, Б. Веллмана, Д. Грановеттера, К. Кука, Д. Ноука, Р. Емерсона, Р. Бьорта, Дж. Галаскевича, Е. Лауманна, Дж. Скотта, А. Стінчкомба, У. Діксона, І. Долтона, Г. Мінцберга, Ж. Тіроля, Р. Холла, М. Аокі, Г. Херрігела, С. Brentлі, Р. Пауелла, Б. Когата, С. Бурмана, С. Макколі, Б. Харрісона, Р. Коллінза, Е. Гідденса, М. Грановеттера та ін.

Серед представників, що займалися дослідженням часового та темпорального вимірів світу, можна назвати В. Барчука, З. Кіреєву, В. Куценка, Н. Лумана, І. Савельєву та ін.

Незважаючи на існування значної кількості праць з означеного питання, проблемна ситуація нашого дослідження полягає у тому, що у сфері вивчення категорій простору і часу досить мало уваги приділено антропологічному виміру часового параметра сучасного мережевого простору.

Метою нашої роботи є спроба виокремлення соціально-філософської площини проблематики темпорально-часового континууму в рамках вивчення мережевого простору.

Величезні трансформації сучасного соціального устрою, що діють сьогодні переважно за мережевим принципом, докорінно змінюють відомі нам уявлення про соціально-економічний простір і створюють нові реалії сучасності, які пронизані павутинням взаємно проникних мереж різноманітної природи.

Сьогодні мережева модернізація охоплює окремі фірми, утворені ними фінансово-промислові групи, міжнародні об'єднання, ринки, стосується політичних процесів, економічних, соціальних та

культурних взаємодій, тим самим актуалізуючи мережі як нову соціальну реальність.

Загалом явище мережевого простору можна розглядати в широкому значенні як властивість простору (коли простір наповнити мережевими структурами) та закономірність розвитку суспільства. Так, на сьогоднішній день простір трансформується під впливом інформаційно-технологічної парадигми і соціальних форм та процесів, викликаних перш за все плинним процесом історичних змін.

У процесі дослідження функціональної моделі глобального мережевого простору виникає логічне запитання відносно специфіки та послідовності плину матеріальних і нематеріальних процесів усередині нього. Відповіддю на це запитання може стати комплексне соціально-філософське дослідження в мережевому просторі категорії часу. Актуалізується це питання і досягненнями науки ХХ ст., представники якої значну увагу приділяють нерозривності простору і часу.

Ця дихотомія прослідковується на п'яти рівнях шестирівневої моделі мережевого простору (природному, біологічному, соціальному, технологічному та семантичному) [11], поза увагою залишаючи початковий фізичний рівень, адже саме тут зв'язок з часовим параметром відсутній, а тому мережевий простір цього рівня буде евклідовим.

Детальніше спробуємо зупинитися на часовому векторі виміру вказаних вище рівнів мережевого простору. Для цього звернемося до наукових поглядів інтерпретації категорії часу.

Апелюючи до класичної філософії вивчення тематики часу, слід зауважити, що видатні вчення Платона і Арістотеля, І. Ньютона і Г. Ляйбніца, А. Ейнштейна, Р. Декарта та інших представників античної філософії проблематизують час тільки у співвідношення його з іншими категоріями: матерією, простором. Так, наприклад, постійна синхронність часу вважалася в механіці І. Ньютона абсолютною, очевидною і незалежною від різних систем відліку.

Тільки спеціальна теорія відносності в повній мірі спростувала поняття сталості багатьох фундаментальних величин, у тому числі і часу. Згідно з цією теорією в різних системах відліку час спливає по-різному. Якщо на різні планети в космосі поставити точний годинник з абсолютно однаковими показаннями часу, то пізніше виявиться, що кожен годинник показує різний час. Різні планети рухаються в просторі з різними швидкостями відносно одна одної, і кожна планета є незалежною системою відліку [4].

Крім того, час спливає швидше в космічному просторі, ніж на поверхні Землі. А на Землі він спливає швидше на гірських вершинах, ніж у долинах. Вперше підтвердження цього дивного явища було отримано в Турині в Електротехнічному інституті імені Галілео Ферраріс [9]. У кожній окремо взятій системі відліку час спливає порізному, однак він спливає однаково для спостерігача в цій системі [4].

Зміні етапів розвитку суспільства притаманно прискорення темпів соціальних змін, що знайшло своє відображення і у розумінні самого часу. Сьогодні «перебіг часу» значно випереджає рівень біологічного ритму людського організму та фізіологічних процесів, що в ньому відбуваються [2, 115]. Рік за роком наша планета продовжує змінювати свою орбіту і наближається до сонця, тим самим повільніше обертається навколо нього. Це пояснюється тим, що Земля гальмується більш потужним сонячним гравітаційним полем. Зі зменшенням швидкості перебіг часу буде прискорюватись. Менша траєкторія орбіти, компенсується меншою швидкістю обертання по цій орбіті. Це означає, що у добі, як і раніше, залишиться 24 години, але це вже будуть не ті 24 години, які були раніше [4].

У такому контексті на сучасному соціальному рівні мережевого простору, а також на його технологічному та семантичному рівнях можна спостерігати явище так званого «прискорення часу».

Акцентуючи увагу саме на антропологічному вимірі часового вектора мережевого простору, що притаманний його соціальному рівню, слід зазначити, що велику роль тут відіграють перцептуальна і концептуальна концепції простору в операціональній функції. Згідно з даними концепцій, категорії простору та часу мережевих взаємодій перцептуального значення мають суто суспільну природу і відображають відчуття людиною реального простору та часу, а концептуальні простір і час – це теоретичні моделі реальних простору і часу.

Сьогодні парадигма технологічних можливостей сучасних комунікацій звільняє значну кількість людей від територіальних обмежень, фізичних перешкод і надає унікальну в своєму роді можливість дистанційної діяльності. Тим самим набуває змін і ціннісна класифікація соціального простору, втрачає своє значення локальність місцевості, з'являються нові механізми транснаціональної соціальної інтеракції. Відбувається відмежування сучасного мережевого простору від простору географічного, чи то фізичного. Відносно сприйняття таких часових змін людиною цікавим тлумаченням часу є його поділ на «хронос» і «кайрос», де перший – це формально-календарний час, а другий – лише певний момент на

часовому векторі, що знаходиться поза звичними часовими параметрами фізики чи історії [12].

У другій половині ХХ століття квантова механіка дозволила людству відкрити фундаментальну антропологічну значущість часу, адже людина постійно змінюється, її існування – абсолютний корелят часовості [6, 11].

З. Кіреєва у своїх дослідженнях часу як детермінанти онтогенетичного розвитку свідомості зазначає, що в основі визначення часу лежать три основоположні поняття: послідовність, тривалість та одночасність. Властивості часу мають як кількісну, метричну, так і якісну, топологічну характеристику, як інваріантний, так і варіантний зміст, утворюючи єдину модель часу [3].

Зазначимо, що суб'єктивне відображення темпорально-часової дійсності у свідомості людини відбувається у трьох взаємопов'язаних напрямках: метричні властивості (тривалість часу), топологічні властивості (послідовність перебігу подій) та уявлення для орієнтації у часі. І в цьому контексті слід зазначити значення самої категорії «темпоральність».

Специфіка цієї категорії полягає в тому, що вона лінгвістично інтерпретує фундаментальну онтологічну і світоглядну категорію часу.

За Н. Луманом темпоральна генералізація світового часу пов'язана з соціальними системами. «Соціальні системи конституують час, часові горизонти як умову підвищення або знищення її рівня складності, певні способи тлумачення темпоральних акцентів». Фундаментальним його положенням є те, що «диференціація системи і середовища породжує темпоральність» [8, 132].

М. Лепський вважає: «Темпоральність є результатом взаємодії асерторичної модальності (яка відображує фактичну міру реальності, її дійсність), посібілістичної модальності (як віддзеркалення можливого, проблемності діяльності), аподиктичної модальності (яка відбиває необхідність суспільних проблем) та деонтичної модальності у діяльності людей (яка об'єктивується в інституційних нормах і санкціях)» [7, 73].

Співвідносячи терміни час та темпоральність, О. Кульбабська пише наступне: «Темпоральні синтаксеми означають час формування ситуації, що її презентує основна предикатема» [5, 262].

Відома дослідниця історіософії І. Савельєва порівнює ці поняття часу та темпоральності, виділяючи такі категорії часу: індивідуальний час, сімейний (родовий) час, сакральний час та історичний час, – в сукупності ці категорії, на її думку, складають систему темпоральних уявлень [10].

Спираючись на вищезазначені уявлення і пропонуючи авторське бачення цієї термінології, ми радше погоджуємося з визначенням В. Барчука, згідно з яким темпоральний зміст морфологічного часу має два аспекти: загальнотемпоральний та власне часовий. Якщо перший відображає дієслівну природу морфологічного часу, що постає як ознака дії, то часовий аспект полягає у вираженні моменту здійснення дії на темпоральній осі з позиції «мовця». Отже, категорію «темпоральність» в цій роботі ми будемо сприймати як надкатегорію, в систему якої входять категорії інтервалу, таксису, часу та яка відбиває внутрішній, зовнішній та співвідносний аспекти тривання дії, граматично інтерпретуючи онтологічний час [1].

У дефініціях цієї розвідки ми вважаємо доцільним використовувати поняття темпорально-часового континууму, під яким розуміємо єдиний загальнотемпоральний та часовий аспект морфологічного, онтологічного, історичного, соціального та сакрального часу.

Отже, в історії пізнання людиною світу, категорії часу та простору завжди функціонували як умови цього пізнання. Темпорально-часова проблематика, в свою чергу, завжди передбачає контекст, в якому вона звучить. Розглядаючи проблему часу в рамках вивчення мережевого простору, можемо констатувати, що в сучасних умовах розвитку цивілізацій темпорально-часовий континуум також набирає мережевих ознак. «Історичний час» в будь-який момент може перетворитися на «родовий», той на «сакральний», хронос на кайрос і навпаки. У цьому розумінні вузлами такої ефемерної структури будуть виступати точки біфуркації – переходу одного типу часу в інший, а міжвузловими з'єднаннями, відповідно, сам час того чи іншого типу. Причому, трактуючи такий мережевий простір (семантичного рівня) темпорально-часового континууму, можемо сказати, що він існував завжди з початку зародження Всесвіту. Відмінною рисою його «минулого» і «теперішнього» є показник кількості вузлів у самій мережі, і він буде значно вищим саме у сьогоденні. Це пояснюється, насамперед, технічними та технологічними можливостям сучасного людства. Так, відчуваючи час за хроносом, людина, що користується Інтернетом, або грає у віртуальні ігри, миттєво починає сприймати час за кайросом. Цікавим тут є і той факт, що сприйняття історичного часу в цьому разі значно притупляється, він ніби «ущільнюється». Дзвінок по телефону переключає людину знову в інший режим сприйняття часу. Заговорив товариш, пригадалась цікава подія з дитинства, роздуми про майбутнє, читання газети, – все це є згаданими вище точками біфуркацій сприйняття людиною часу.

По-суті, все, що можна досягнути, і те, що не піддається людському розумінню, є мережевим простором, адже навіть хід людської історії має певні точки біфуркації, які можна розглядати як вузли цивілізаційного мережевого простору; безліч варіантів флуктуацій, що слугують у такому випадку міжвузловими з'єднаннями. Таким чином, класична історія утворює мережу в гіперчасовому просторі. Вузлами мережі тут будуть історичні події, а міжвузловими зв'язками – причинно-наслідкові події. У ймовірнісній та квантовій історії ця мережа утворює континуум.

Таким чином, перехід до нового рівня генералізації мережевих структур сучасного світу визначає набуття процесами нових смислів та вимірів модальностей від просторово-ситуаційних до часово-подійних значень.

Дослідивши темпорально-часовий континуум здебільшого соціального рівня мережевого простору, можемо констатувати, що перспективами подальших розвідок у цьому напрямку може стати детальне вивчення часового вектору мережевого простору семантичного рівня, де, спростовуючи догмати так званого вульгарного матеріалізму, повністю зникає поняття матерії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Барчук В. М.* Граматична категорія темпоральності: семантико-структурний аспект // Мовознавство : наук.-теорет. журн. – 2011. – № 6. – С. 64-76.
2. *Касьян В. І.* Філософія: Відповіді на питання екзаменаційних білетів: Навч. посіб., – К.: Знання, 2008. – 347 с.
3. *Киреева З. А.* Время как детерминанта онтогенетического развития сознания : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / Киреева Зоя Александровна; Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова. – О., 2010. – 428 с.
4. Теорія Тимчасового Прискорення [Електронний ресурс] // Секрети світу. – Режим доступу: <http://www.esc.lviv.ua/teoriya-tymchasovo-ho-pryskorennya>. – Заголовок з екрана.
5. *Кульбабська О. В.* Вторинна предикація у простому реченні: монографія. – Чернівці: Рута, 2011. – 672 с.
6. *Куценко В. В.* Час як філософська категорія: у пошуках екзистенційної темпоральності // Вісник Київського нац. університету ім.Т.Шевченка. Вип.110. – С. 9-12.
7. *Лепський М.* Темпоральність як основна генералізація типології прогнозів // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2011. – Вип. 22. – С. 63-73.

8. Луман Н. Мировое время и история систем. Об отношениях между временными горизонтами и социальными структурами общественных систем // Логос. – 2004. – № 5 (44). – С. 131-168.
9. Редже Т. Этюды о Вселенной: Пер. с ит. – М. : Мир, 1985. – 191 с.
10. Савельева И. М., Полетаев А. В. История и время: В поисках утраченного. М.: Языки русской культуры, 1997. – 800 с.
11. Шерепо Н. Ю. Феномен мережевого простору: філософське визначення (частина друга) // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2011. – С. 293 – 301.
12. Tillich P. Kairos // Paul Tillich. The protestant era. – Chicago, 1957. – P. 32-51.

Луценко Н. Ю. Социально-философский анализ темпорально-временного измерения сетевого пространства.

В данной статье актуализируется вопрос темпорально-временного континуума в рамках изучения сетевого пространства. Для этого была предпринята попытка сопоставления категории «времени» и «темпоральности», предоставления собственного авторского видения самого понятия «темпорально-временной континуум». Рассматривается также временное измерение пространства сетевых взаимодействий современного мира и антропологические характеристики темпорального восприятия действительности. Акцентируется внимание также на модальности временного вектора в рамках так называемого «ускорения времени» современного мира.

Ключевые слова: время, темпоральность, «ускорение времени», сетевое пространство.

Lutsenko N. Y. Socio-philosophical analysis of «temporal-time dimension» of network space.

This article actualized issues of «temporal-time continuum» in the study of network space. In this research was made an attempt to compare category of «time» and «temporality» and the author's vision of providing the concept of «temporal-time continuum». We also consider the time dimension of studying the space network interactions of modern world in natural, biological, social, technological and partially semantic levels, as well as the questions of anthropological characteristics of temporal perception of reality. Author accented attention on the modality of the time vector in the so-called «acceleration time» of today.

Keywords: Time, temporality, «acceleration time» network space.